

32. Смяна на променливите в определения интеграл на функция на две променливи

Трансформации в равнината

Нека $O \subseteq \mathbb{R}^2$ е отворено. Казваме, че изображението $\Phi : O \rightarrow \mathbb{R}^2$ е гладко, ако координатните му функции притежават непрекъснати първи частни производни, т.е. ако

$$\Phi(u, v) := (\varphi(u, v), \psi(u, v)), \quad (1)$$

то $\varphi'_u(u, v)$, $\varphi'_v(u, v)$, $\psi'_u(u, v)$ и $\psi'_v(u, v)$ са непрекъснати в O .

Казваме, че $\Phi(u, v)$ е инективно (обратимо), ако

$$(\varphi(u_1, v_1), \psi(u_1, v_1)) \neq (\varphi(u_2, v_2), \psi(u_2, v_2))$$

при $(u_1, v_1) \neq (u_2, v_2)$. (2)

В такъв случай още казваме, че е дадена гладката инективна (обратима) трансформация

$$\Phi : \begin{cases} x = \varphi(u, v), \\ y = \psi(u, v). \end{cases} \quad (3)$$

Теорема

Нека $D \subseteq \mathbb{R}^2$ е измерим компакт и $F : D \rightarrow \mathbb{R}$ е непрекъснатата. Нека $D' \subset \mathbb{R}^2$ е също измерим компакт и $\Phi(u, v) := (\varphi(u, v), \psi(u, v))$ е гладко инективно изображение, дефинирано в отворено множество $O \supset D'$, като $\Phi(D') = D$. Тогава

$$\iint_D F(x, y) \, dx dy = \iint_{D'} F(\varphi(u, v), \psi(u, v)) |J_\Phi(u, v)| \, du dv, \quad (4)$$

където

$$J_\Phi(u, v) := \begin{vmatrix} \varphi'_u(u, v) & \varphi'_v(u, v) \\ \psi'_u(u, v) & \psi'_v(u, v) \end{vmatrix}. \quad (5)$$

$J_\Phi(u, v)$ се нарича якобиан на трансформацията Φ .

Схема на д-вото

Ще предположим, че $J_{\Phi}(u, v) \neq 0$ в D' .

Нека $\tau' := \{D'_i\}_{i=1}^n$ е измеримо разбиване на D' и $(u_i, v_i) \in D_i'^o$.

Благодарение на ф-лата за крайните нараствания (тема 24, т-ма 4) имаме

$$\begin{aligned}\varphi(u, v) &= \varphi(u_i, v_i) + \varphi'_u(u_i + \theta_i h, v_i + \theta_i k)h + \varphi'_v(u_i + \theta_i h, v_i + \theta_i k)k, \\ \psi(u, v) &= \psi(u_i, v_i) + \psi'_u(u_i + \eta_i h, v_i + \eta_i k)h + \psi'_v(u_i + \eta_i h, v_i + \eta_i k)k,\end{aligned}$$

където $h := u - u_i$, $k := v - v_i$ и $\theta_i, \eta_i \in (0, 1)$.

Ако $\text{diam } D'_i$ е малък, то h и k ще бъдат близки до 0 ; тогава поради непрекъснатостта на частните производни имаме

$$\begin{aligned}\varphi'_u(u_i + \theta_i h, v_i + \theta_i k) &\approx \varphi'_u(u_i, v_i), & \varphi'_v(u_i + \theta_i h, v_i + \theta_i k) &\approx \varphi'_v(u_i, v_i), \\ \psi'_u(u_i + \eta_i h, v_i + \eta_i k) &\approx \psi'_u(u_i, v_i), & \psi'_v(u_i + \eta_i h, v_i + \eta_i k) &\approx \psi'_v(u_i, v_i).\end{aligned}$$

Следователно образът при трансформацията Φ е близък до образа на линейната трансформация $L(u, v) := (\ell_1(u, v), \ell_2(u, v))$, където

$$\ell_1(u, v) := \varphi(u_i, v_i) + \varphi'_u(u_i, v_i)(u - u_i) + \varphi'_v(u_i, v_i)(v - v_i), \quad (6)$$

$$\ell_2(u, v) := \psi(u_i, v_i) + \psi'_u(u_i, v_i)(u - u_i) + \psi'_v(u_i, v_i)(v - v_i). \quad (7)$$

Понеже $J_{\Phi}(u_i, v_i) \neq 0$, то L трансформира всеки правоъгълник в успоредник. Понеже трансляцията запазва лицето, можем да считаме, че свободните членове в L са 0 . Тогава, ако правоъгълникът Π е определен от векторите $\vec{a} := (a_1, a_2)$ и $\vec{b} := (b_1, b_2)$, то $L(\Pi)$ е успоредник, определен от векторите $\vec{c} := L(\vec{a}) = (\ell_1(a_1, a_2), \ell_2(a_1, a_2))$ и $\vec{d} := L(\vec{b}) = (\ell_1(b_1, b_2), \ell_2(b_1, b_2))$.

Лицето на този успоредник се дава от

$$\begin{aligned} |\vec{c} \times \vec{d}| &= \text{abs} \left(\begin{vmatrix} \ell_1(a_1, a_2) & \ell_2(a_1, a_2) \\ \ell_1(b_1, b_2) & \ell_2(b_1, b_2) \end{vmatrix} \right) = |J_{\Phi}(u_i, v_i)| \text{abs} \left(\begin{vmatrix} a_1 & a_2 \\ b_1 & b_2 \end{vmatrix} \right) \\ &= |J_{\Phi}(u_i, v_i)| S(\Pi), \end{aligned} \quad (8)$$

където $S(\Pi)$ е лицето на Π .

Така установихме, че $\mu(L(\Pi)) = |J_{\Phi}(u_i, v_i)| \mu(\Pi)$.

Следователно за всяка елементарна фигура E имаме $\mu(L(E)) = |J_{\Phi}(u_i, v_i)| \mu(E)$.

Оттук може да се покаже, че $\Phi(D'_i)$ е измеримо и

$$\mu(\Phi(D'_i)) \approx |J_\Phi(u_i, v_i)| \mu(D'_i). \quad (9)$$

Тогава $\tau := \{\Phi(D'_i)\}_{i=1}^n$ е измеримо разбиване на D и с $(x_i, y_i) := \Phi(u_i, v_i)$ имаме

$$\begin{aligned} R_\tau(F) &:= \sum_{i=1}^n F(x_i, y_i) \mu(\Phi(D'_i)) \\ &\approx \sum_{i=1}^n F(\Phi(u_i, v_i)) |J_\Phi(u_i, v_i)| \mu(D'_i) =: R_{\tau'}(F(\Phi) |J_\Phi|). \end{aligned} \quad (10)$$

Остава да използваме, че

$$\lim_{\text{diam } \tau \rightarrow 0} R_\tau(F) = \iint_D F(x, y) \, dx dy \quad (11)$$

и

$$\lim_{\text{diam } \tau \rightarrow 0} R_{\tau'}(F(\Phi) |J_\Phi|) = \iint_{D'} F(\varphi(u, v), \psi(u, v)) |J_\Phi(u, v)| \, du dv. \quad (12)$$